

Kulturkrock prostitution

– om prostitutionsdebatten i Sverige och i Tyskland

Susanne Dodillet, doktorand i idé- och lärdomshistoria

I få frågor är Europa så splittrat som i prostitutionspolitiken. I Sverige är det sedan 1999 olagligt att köpa sexuella tjänster. Sexköpslagen stiftades för att visa att prostitution är någonting som inte accepteras i Sverige. Politikerna som förespråkade lagen menade att de bär ansvaret för normbildningen i samhället. Befolkningen förväntades så småningom forma sin inställning efter den nya lagen – ett mål som har uppnåtts: 80 procent av alla svenskar håller med. De tycker att prostitution är kvinnoförtryck, strider mot jämställdhet och måste avskaffas. I Tyskland däremot är majoriteten av befolkningen övertygad om den raka motsatsen. I oktober 2001 antog det tyska parlamentet en lag som godkänner prostitution som yrke. Genom denna lag ska stigmatisering och diskriminering av prostituerade motverkas samt en positiv normering av prostitutionstjänster uppnås. Det tyska flertalet firade sin nya lag som ett stort framsteg på vägen mot en liberalare inställning gentemot sexualitetens roll i samhället.

När svenska och tyska EU-politiker möts för att diskutera prostitutionspolitik, försöker båda sidor att övertyga motparten att överge sina synsätt och att rätta till misstagen de begår med sin prostitutionslagstiftning. Dessa övertygelseförsök verkar vara förutbestämda att misslyckas. De slutar med oförståelse, frustration och raseri på båda sidor och leder knappast till ett närmande. Skillnaderna mellan det svenska och det tyska sättet att se på prostitution verkar oöverkomliga.

Oenigheten över hur frågan ”Legalisera, liberalisera eller bekämpa?” ska besvaras, kan förklaras med att svenska och tyska politiker inte talar om samma sak när de diskuterar denna fråga. Båda sidor definierar prostitution på olika sätt. Om dessa definitioner handlar denna artikel.

Sexhandel eller yrkesprostitution?

De flesta svenska politiker som engagerar sig i prostitutionsdebatten utgår ifrån att prostitution är oacceptabelt och måste bekämpas. Debattörerna är överens om att prostitution medför allvarliga skador både för de direkt berörda och för samhället. Prostitution jämförs med slavhandel och hustruköp, betecknas som en tragisk fälla, som en sysselsättning inga föräldrar skulle önska sig för sina barn och som en extrem avart av kommersialism. Gudrun Schymans uppfattning, ”prostitution är ett syskonfenomen till våldtäkt och kvinnomisshandel”, delas av de flesta riksdagsledamöter. Debattörerna menar dessutom att inhemsk prostitution och trafficking, dvs. internationell kvinnohandel är oskiljbart förknippade med varandra. ”Kvinnohandeln kan aldrig skiljas från prostitution. Har vi inte prostitution, eller saknas det en marknad för den, sker ingen kvinnohandel”, förklarade till exempel den kristdemokratiska riksdagsledamoten Ulla-Britt Hagström. Även mellan narkotikamissbruk och prostitution anses det finnas ett nära samband. Svenska politiker betonar att detta samband inte enbart består av att drogmissbrukande människor försöker finansiera sitt missbruk genom prostitutionen, utan att miljön och sysselsättningen som prostituerade är utsatta för också kan leda till missbruk.

Majoriteten av de tyska debattörerna betraktar inte prostitution som skadligt i sig. Problem som incest, narkotikamissbruk och människohandel, som är mycket centrala i den svenska diskussionen, behandlas knappast i den tyska prostitutionsdebatten. Nedtoningen av dessa problem i den tyska debatten beror på att man inte ser prostitution som ett enhetligt fenomen, utan delar in de prostituerade i olika grupper. Bredvid den yrkesmässiga prostitutionen, som tycks vara kännetecknad av en hög frivillighetsgrad, nämns i den tyska debatten trafficking och prostitution, som utförs av människor som på så sätt finansierar sitt drogmissbruk, som kategorier med en mycket stark koppling till tvång, våld och missbruk. Prostitution som bedrivs av människor som behöver pengar för att kunna finansiera sitt missbruk betecknas i den tyska debatten som *Beschaffungsprostitution* (anskaffningsprostitution). På tyska finns dessutom ordet *Beschaffungskriminalität* som beskriver all kriminalitet som begås av människor som behöver pengar för att kunna köpa droger. Debattörerna i Tyskland är överens om att trafficking och *Beschaffungsprostitution* är problem som måste bekämpas med kraft. De anser dock även att dessa

prostitutionstyper inte är jämförbara med den yrkesmässigt utförda prostitutionen och tycker därför att de borde diskuteras i andra sammanhang. Irmingard Schewe-Gerigk från det tyska miljöpartiet *Bündnis 90/Die Grünen* redde ut begreppen:

Beschaffungsprostitution som utförs på grund av drogberoende är ett dramatiskt problem. Dessa kvinnor är drogmissbrukare, som inte arbetar som prostituerade professionellt och deras arbete fungerar efter andra lagar. För att kunna hjälpa här erfordras det en principiell förändring i drogpolitiken.

Även för människohandelns problematik behöver vi andra lösningar, nämligen ett internationellt samarbete, effektiva straffrättsbestämmelser och en användning av utlänningsrätten, som garanterar ett effektivt offerskydd.

Uppsplittringen av prostitutionen i olika slag av prostitution med olika frivillighetsgrad är alltså en orsak till att flera problem som i Sverige förknippas med prostitution utestängs från den tyska debatten. Uppfattningen att människohandel och narkotikamissbruk är ämnen som inte får blandas ihop med den yrkesmässigt utförda prostitutionen kritiserar mycket starkt av svenska politiker, som inte skiljer mellan olika prostitutionstyper.

Torskar och deras offer eller sexarbetare och deras friare?

I den svenska debatten utgår man ifrån att prostituerade är sexhandelns svagare part som utnyttjas av andra som vill tillfredsställa sin sexualdrift. Prostituerade betecknas som sexindustrins offer. Dessutom påpekas att prostituerade ofta är arbetslösa, bostadslösa, sjuka och/eller narkomaner samt att flertalet av dem har varit utsatta för misshandel, incest och/eller förtryck i sin barndom. Prostituerade beskrivs alltså som tillhörande en mycket utsatt grupp och det betonas att dessa kvinnor behöver hjälp. I den tyska debatten däremot talas om yrkesmässigt prostituerade som beskrivs som emanciperade människor, som egenföretagare eller självmedvetna anställda som utgör ett representativt genomsnitt av befolkningen och som själva bestämmer sig för vad de vill ägna sig åt.

En annan oenighet mellan svenska och tyska debattörer gäller definitionen av sexhandelns vara. Medan uppfattningen att prostituerades kunder köper sexuella tjänster dominerar i den tyska debatten, anser de flesta

svenska debattörer att prostitution innebär att män köper kvinnor. Så menade till exempel Inger Segelström i ett riksdagstal den 28 maj 1998: "Vi s-kvinnor kan inte i världens mest jämställda parlament tillåta att män köper kvinnor för pengar." Uppfattningen att de prostituerade kvinnorna säljer sig själva leder till att prostituerade betraktas som förkroppsligandet av sin sysselsättning i Sverige. Prostitution anses inte enbart beröra den prostituerades verksamhet, utan tycks omfatta hela den prostituerade människan. De prostituerade uppfattas varken kunna hålla sin personlighet, sina känslor eller sin kropp utanför prostitutionen. Det är viktigt att lägga märke till att sexköparna anses köpa de prostituerade, inte hyra dem. Prostituerandet betraktas som om det bestämde de prostituerades liv även efter det att de har haft kontakt med en kund. Kunden har köpt en del av kvinnan som hon inte kan få tillbaka. Övertygelsen om att de prostituerade blir köpta leder till att de svenska debattörerna anser att prostitution innebär att de drabbade kvinnorna förlorar rätten att bestämma över sina egna kroppar. Avskaffandet av prostitutionen betraktas som det enda sättet att ge kvinnorna denna demokratiska rättighet tillbaka.

I den tyska debatten ifrågasätter ingen att prostituerade bestämmer över sina kroppar både när de har kundkontakt och när de inte har det. Uppfattningen att prostituerade säljer sexuella tjänster leder till att de tyska debattörerna skiljer de prostituerades personlighet och privatliv från deras sysselsättning. Prostituerade anses ha en privatsfär och fritid. Den i Tyskland dominerande uppfattningen att de prostituerade själva bestämmer över vilka tjänster de vill erbjuda uttrycker sig mycket tydligt i valet av det tyska ordet *Freier* (friare) som beteckningen för prostitutionens kunder. Liksom på svenska är begreppet "friare" på tyska även ett gammaldags uttryck för en man som uppvaktar (friar till) en kvinna. Ordet konnoterar alltså någonting positivt. Ett nedvärderande ord för sexköpare som det svenska ordet torsk finns inte på tyska. Begreppet *Freier* implicerar att köparna inte kan vara säkra på att de får vad de vill ha, utan att de måste anstränga sig för att vinna de prostituerades gunst. Beteckningen *Freier* väcker dessutom associationer till kärleksförhållanden och gynnar på så sätt en romantiserande bild av prostitutionen.

Feminism eller liberalism?

De svenska lagstiftarna grundar sitt arbete på en feministisk samhällsanalys som visar att kvinnor inte har samma tillgång till arbete, pengar och makt

som män. I vår patriarkala samhällsstruktur har de socialt mäktigare – dvs. männen (de svenska debattörerna utgår ifrån att de prostituerades kunder är män, medan de prostituerade är kvinnor) – möjligheten att köpa sexuella objekt. Oberoende av vad som för en kvinna in i prostitution så bestäms hennes status av patriarkatets struktur. Distinktionen mellan framtvängd och frivillig prostitution, som är mycket viktig i den tyska debatten, betraktas därför vara meningslös av de flesta svenska debattörer. Prostitutionen kan inte vara ett personligt val då den är en del av kvinnoförtrycket i vårt samhälle. Då prostitution tycks strida mot normerna och värderingarna i ett jämställt samhälle, anses utrotningen av prostitutionen vara en viktig milstolpe på vägen mot mer jämställdhet. Den svenska sexköpslagen betraktas av sina stiftare som resultat av en feministisk politik.

Istället för att som sina svenska kollegor betrakta prostitution som socialt skapat och diskutera vilka intressen och maktstrukturer som ligger bakom könshandeln, utgår de tyska debattörerna från att prostitution är en ahistorisk och naturlig företeelse. Prostitutionen ifrågasätts inte, utan anses tvärtom vara outhärlig för tillfredsställelsen av den konstanta efterfrågan av sexuella tjänster. Horst Eylmann, en tysk kristdemokrat, förklarade i *Bundestag*:

Redan Solon har inrättat bordeller och religionen har skaffat bordeller i form av tempelprostitution in i kyrkorna. Prostitutionen är outrotbar. Även den kristliga sexualmoralen som fördömde varje sexualitet som inte tjänar fortplantningen, har tillåtit den.

Medan de svenska politikerna understryker att prostitutionens långa historia inte behöver betyda att prostitutionen kommer att ha en lika lång framtid, uppfattas argumentet ”prostitution är världens äldsta yrke” i Tyskland som bevis för att den kommer att finnas i all evighet. Förespråkarna för den tyska lagstiftningen menar att prostitution inte kommer att försvinna genom ett förbud av sexhandeln. De är mot en kriminalisering och kräver istället att enbart de aspekter av prostitutionen bekämpas som är uttryck för förtryck. De prostituerades största problem anses vara den diskriminering de är utsatta för på grund av sin sexuella livsstil. Denna missaktning av de prostituerades arbete ska motverkas genom erkännandet av deras arbete som yrke. Prostituerade har fått tillträde till arbetslöshets-, hälsovårds- och pensionssystemet och ska på så sätt integreras i samhället. Könspers-

pektivet, som är så viktigt i Sverige, spelar ingen större roll i den tyska prostitutionsdebatten. Tvärtom betonas att sexuellt tillfredsställelse inte är könsspecifikt och att sexköpet därför kan vara intressant för både män och kvinnor. De tyska lagstiftarna betraktar sin prostitutionslag som ett uttryck för sin liberala inställning gentemot sexuella beteenden som motstrider traditionella vanor.

Vision eller status quo?

Den svenska prostitutionspolitiken har en vision: ett prostitutionsfritt samhälle. Lagstiftarna ser det som sin uppgift att dra upp riktlinjer för att uppnå detta framtida samhälle. I den svenska debatten betonas det regelbundet att staten har ett huvudansvar för normbildningen i ett samhälle. Sexköpslagen, som framförallt ska vara en signal som visar att prostitution är något som inte accepteras i Sverige, är ett exempel för denna praktik. Gudrun Schyman beskrev lagstiftningens signalfunktion på följande vis:

Lagstiftning syftar inte bara till att komma åt brottslingar och en lags effektivitet kan inte bara bedömas utifrån hur många lagbrytare som döms. Lagstiftning handlar också om samhällets normer och värderingar. När barnaga förbjöds var det många som hävdade att det var en meningslös lagstiftning eftersom det var svårt att kontrollera om den efterföljdes. Men den lagen har verkat starkt normerande och på samma sätt markerar en lag som kriminaliserar könsköp hur samhället skall se på ojämlika maktförhållanden mellan könen.

En liknande visionär ståndpunkt verkar inte finnas inom den tyska debatten. Istället försöker man i Tyskland att anpassa lagen till samhällets förändrade rättskänsla. När de argumenterar för sin prostitutionslag hänvisar tyska lagstiftare ofta till opinionsundersökningar som visar att prostitution uppfattas som en legitim sysselsättning av den tyska majoriteten. Det som accepteras kan inte vara *sittenwidrig* (osedlig) och på så sätt inte förbjudas. Den tyska socialdemokraten Anni Brandt-Elsweiler förklarade i *Bundestag*:

Normföreställningar är inga fasta värden utan utsatta för ständiga förändringar. Idag anser en stor del av befolkningen inte längre prostitution vara osedlig. Även domstolar ansluter sig allt oftare till denna uppfattning. [...] Vi har med detta lagförslag inte gjort

någoting annat än att anpassa lagstiftningen efter befolkningens förändrade medvetenhet.

Sittenwidrigkeit (osedlighet) är ett traditionsrikt begrepp inom det tyska rättsväsendet. Enligt den 1901 skapade §138 i civillagen (*Bürgerliches Gesetzbuch*) definieras en rättshandling som *sittenwidrig*, när den genom sitt innehåll, motiv och syfte bryter mot alla rätt tänkandes taktkänsla. Frågan huruvida prostitution är *sittenwidrig* eller inte var en central fråga i den tyska debatten. Den stora betydelsen *Sittenwidrigkeit* har som rättsbegrepp i Tyskland leder till följande resonemang. När prostituerade mer och mer blir en del av offentligheten och människorna börjar vänja sig vid och acceptera det, strider prostitution inte längre mot seder och kan inte förbjudas. I Tyskland är *Sittenwidrigkeit*, dvs. uppfattningen som dominerar i landet, måttet för förbud eller tillstånd. I Sverige däremot besvaras frågan beroende på hur uppnåendet av visionen av ett jämställt samhälle påverkas.

Avslutning

Analysen av prostitutionsdebatterna i Sverige och Tyskland visar att ländernas lagar inte skapades spontant, ogenomtänkt eller av misstag utan att de är grundade på intensiva diskussioner. De argument länderna anför för sina beslut är i sig logiska och till stor del motsägelsefria, vilket gör det omöjligt att säga vilket av de båda tillvägagångssätten som är bättre eller mer rationellt. Att ländernas beslut ändå kritiseras så hårt av respektive motpart beror på att båda sidor utgår från olika samhällsanalyser, normer och värderingar när de diskuterar prostitutionsfrågan. Det är orsaken till varför varken uttalanden som Margareta Winbergs ”Jag skarpt ogillar [sic!] det som håller på att ske i Tyskland. Det strider mot jämställdhet. Det strider mot medmännisklighet.” eller tyskars värdering av den svenska hållningen som pryd och verklighetsfrämmande bidrar till ett närmande mellan ländernas prostitutionspolitik. För att kunna förstå varandra måste debattörerna sätta sig in i de samhälleliga skeenden och tankemönster det konkurrerande synsättet har sitt ursprung i. Om detta sedan kan leda till att övervinna oenigheten bland debattörerna är en fråga som återstår att besvara.

